

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ВНЗ У СУЧАСНОМУ ІННОВАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті розглянуто питання формування творчих здібностей студентів ВНЗ, які є складовою їх професійної діяльності. Подано складові творчих здібностей, шляхи реалізації творчого підходу та рівні сформованості творчих здібностей. Визначено чинники формування творчих здібностей під час навчання у вищому навчальному закладі. Доведено, що інноваційні технології, як: брейнстормінг, case-study, quest та web-quest, соціальна реклама та соціальні мережі суттєво впливають на формування творчих здібностей студентів під час навчання у ВНЗ.

Ключові слова: творчі здібності, інноваційне середовище, інноваційні технології, педагогічна майстерність.

Постановка проблеми. Сучасний стан суспільного розвитку, динамічні зміни в усіх сферах людської діяльності зумовлюють зростання потреби суспільства у формуванні творчої особистості з високим рівнем інтелектуального розвитку, творчих можливостей, здатної до створення та засвоєння інновацій у будь-якій галузі. Саме така особистість є найбільшою цінністю в усіх країнах, а для незалежної України, яка впевнено робить важливі кроки на шляху розбудови високорозвиненої правової демократичної держави, проблема розвитку творчих здібностей, активізації творчої діяльності її громадян набуває пріоритетного значення.

Вирішення цього важливого завдання покладено насамперед на систему освіти, що потребує принципово нових підходів до навчання, виховання та підготовки до самостійного життя юного покоління, постійного оновлення форм та методів навчання з метою їх ефективнішого впливу на розвиток особистості студентів.

Час вимагає відходу від безликих трафаретних занять передачі готових знань. А відтак і від приглушення інтересу студентів до самостійного пошуку, і від формування конформістських особистостей, які мислять стереотипно, сіро, нецікаво. Натомість ми маємо усвідомлювати, що педагогічний процес складається із низки неповторних ситуацій, які потребують експромтного рішення, із ефективних педагогічних імпровізацій, що зумовлюють розвиток творчих здібностей студентів, активізують їхню пізнавальну пошукову діяльність.

Мета нашого дослідження полягає у визначенні умов та чинників, форм і засобів, які б сприяли розв'язанню проблеми формування творчої особистості студента під час навчання у ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз науково-теоретичних джерел засвідчує, що означені проблеми справді є нагальними у системі професійно-технічної освіти, проте вони ще не знайшли належного відображення у психолого-педагогічних та методичних дослідженнях. Психологи стверджують, що людина здатна до творчості у всі періоди свого життя і в усіх галузях діяльності, оскільки кожен індивід має творчий потенціал різного рівня, а творчі здібності піддаються вихованню й культивуванню.

Вітчизняні та закордонні дослідники В. Андрєєв, А. Бертон, Л. Виготський, Г. Костюк, І. Лернер, А. Маслоу, Ж. Піаже, Я. Пономарьов, Дж. Редфорд, В. Рибалка, С. Рубінштейн та ін. наголошують, що навчання творчості та продуктивному мисленню можливе, воно зумовлене дією механізму переносу, тобто вправлення у творчій діяльності в одній галузі може бути перенесене в іншу галузь.

Викладення основного матеріалу дослідження. Наявність творчих здібностей, естетичної потреби – найсуттєвіші риси людини. Це те, що робить її Людиною Розумною, виділяє із тваринного світу. Потяг до краси, до творчості закладений у ній природою. Нерозвинені творчі здібності, незадоволена естетична потреба мають властивість деградувати, розчиняючись в інстинктах, і людина за устроєм своєї психіки починає нагадувати тварину. У своїй повсякденній поведінці вона вже керується не прагненням творити, а певними фізіологічними чинниками. Коли дичавіє окрема людина – це трагедія, коли дичавіє людство – це вже катастрофа.

Творчість людини – явище складне, багатогранне і суперечливе, охоплює чимало сфер її буття. “У людини немає благороднішого заняття, яке б виправдовувало б її існування на землі, підтверджувало б високе звання людини, давало б їй глибоку й істинну насолоду від ранньої юності до похилої старості, ніж творчість”, – зазначав філософ М. Гончаренко [5]. Ця думка підтверджена

зізнаннями самих творців – письменників, поетів, музикантів та вчених. Наприклад, М. Гоголь підкреслював: “Навряд чи є вища насолода, аніж насолода творити” [4].

У контексті нашого дослідження нас, насамперед, цікавлять висновки педагогічної та методичної наук, які досліджують формування й розвиток творчої особистості студентів. Ще В. Сухомлинський вказував, що робота вчителя – це творчість, а не буденне заштовхування в дітей готових знань. Відтак покликання педагога – у розвитку творчих можливостей, здібностей дитини, учня, студента, вихованні в неї потягу до нового, формуванні творчої особистості.

Творча особистість завжди характеризується високим рівнем креативності, яскраво вираженими особистісними якостями і здібностями, які сприяють успішній професійній діяльності. Кожен творчий фахівець у своєму розвитку, за твердженням І. Раченка, проходить такі стадії:

- професійне становлення: це за суттю шлях “спробів і помилок“, особистих пошуків у професійній діяльності;

- стихійне самовдосконалення: полягає в орієнтації творчої діяльності працівника на здобуті ним базові знання, уміння та навички;

- планомірна раціоналізація особистісної творчої діяльності, що виражається у плануванні особистістю свого творчого досвіду, а також у несистемному використанні власних новацій в професійній діяльності;

- оптимізація процесу і результатів праці: період, коли творча діяльність не лише планується, а й на основі наукової організації праці прогнозується її розвиток [9, с. 134-175].

На думку психологів, мотиви творчості можна звести до трьох основних

груп:

а) допитливість, суто пізнавальні і дослідницькі мотиви, що відповідають предметному змісту діяльності;

б) мотиви особистісної зацікавленості, самовираження, успіху;

в) вищі соціальні піднесення, намагання принести користь суспільству.

Які ж умови і чинники забезпечують розвиток творчої особистості?

Як уже зазначалося, пріоритетною у вирішенні проблеми розвитку творчих здібностей особистості є система освіти та виховання, модель особистісно орієнтованого навчання, яка “передбачає нову педагогічну етику, визначальною рисою якої є взаєморозуміння, взаємоповага, співробітництво.

Основою всіх перетворень має бути знання реальних можливостей студентів. Саме на цьому ґрунтується застосування інноваційних педагогічних технологій”.[8, с. 14-25]

Цілком очевидно, що важливу роль у формуванні творчої особистості відіграє особистість викладача, наставника.

Загальновідомо, що дати імпульс розвитку творчих здібностей, підготувати до творчості може лише творча особистість, яка наділена яскраво вираженими креативними рисами: розвиненою творчою уявою, фантазією та інтуїцією; схильністю до педагогічних інновацій, розвиненістю продуктивного мислення, здатністю до комбінування, свободи асоціацій.

Творчий педагог створює в аудиторії атмосферу, що передбачає схвалення, підтримку пошукової активності учнів, ініціативи, оригінальності та самостійності у вирішенні навчальних завдань; сприяє та стимулює прагнення молодих людей до самовираження; розробляє і конструює нові форми навчальної взаємодії, широко використовує інтерактивні методи і прийоми навчання, спрямовані на розвиток творчої особистості.

У даному дослідженні ми прагнемо довести, що застосування сучасних інтерактивних технологій є на навчальних заняттях та в позааудиторній роботі Ефективно сприяє розвитку творчої особистості.

Для прикладу схарактеризуємо деякі з них:

Інтернет-технології – навігаційна структура, що забезпечує інтерактивність – можливість безпосередньої взаємодії з програмними ресурсами. Інтерактивність Інтернет-технологій передбачає „живий” зв’язок між користувачем і програмою, зокрема, за бажанням можна задати індивідуальний темп роботи в межах програми, установити швидкість подачі матеріалу, кількість повторень тощо. Таке задоволення індивідуальних потреб особистості у навчанні й дозволяє говорити про гнучкість Інтернет-технологій [1, с. 109].

Мультимедіа-технології можуть застосовуватися при проведенні практично будь-яких видів навчальних занять. Використання мультимедіа-технологій дає можливість отримувати велику

кількість навчальної інформації в доступній формі з мінімальними витратами ресурсів. Саме завдяки цьому мультимедіа-технології набувають все більшого розповсюдження та популярності в системі сучасної освіти у вищій школі.

Використання мультимедіа в навчальному процесі вищої школи вивчали такі науковці, як О. Ващук, який досліджував підвищення якості навчання засобами мультимедійних технологій [3, с. 160]; Д. Вертипорох аналізує дидактичні умови застосування мультимедійних технологій у навчальному процесі вищого навчального закладу [2].

Надання інтерактивності є одним із найбільш значущих переваг мультимедіа. Інтерактивність дозволяє в певних межах, керувати представленням інформації: студенти можуть індивідуально змінювати настройки, вивчати результати, а також відповідати на запити програм про конкретні переваги користувача, ще можуть установлювати швидкість подачі матеріалу, кількість повторень та інші параметри, що задовольняють індивідуальним освітнім потребам. Це дозволяє зробити висновок про *гнучкість* мультимедіа-технологій.

Узгоджене поєднання програмного забезпечення з відео- і звуковим супроводженням текстів, високоякісною графікою й анімацією, характерне для мультимедіа, перетворює його на інформаційно насичений і зручний для сприйняття продукт. Як зазначає Г. Морохов, мультимедіа постає потужним дидактичним інструментом завдяки здатності одночасного впливу на різні канали сприйняття інформації [2].

Інтерактивні ігри

У професійній освіті інтерактивна гра – вид гри, у процесі якої в уявлених ситуаціях моделюється зміст професійної діяльності майбутніх фахівців [6, с. 140].

Основними атрибутами інтерактивної гри є:

- імітація обраного аспекту цілеспрямованої людської діяльності;
- ролі кожного учасника;
- регламентація ігрових дій системою правил;
- перетворення просторово-часових характеристик діяльності, що моделюється;
- умовний характер гри;
- оцінювання діяльності учасників гри.

Існують різні види інтерактивних ігор: “мозковий штурм”, інноваційні, імітаційні, організаційно-діяльнісні, організаційно-комунікативні та ін.

Перевагою інтерактивних ігор як методу навчання є:

- спілкування у грі, наближене до реального життя;
- відпрацювання професійних навичок учасників гри;
- виявлення рівня володіння навичками, особливостей розумових процесів, рівня комунікативних навичок, особистісних якостей учасників.

У цьому процесі студенти вчаться правильно формувати висновки, аргументувати та відстоювати власну думку тощо. Важливим є той факт, що в майбутніх фахівців формуються навички професійного спілкування, вміння вислуховувати співбесідника та навички комунікативного спілкування. Вони також зможуть знаходити та відстоювати власну точку зору; мати цілісну уяву про професійну діяльність; соціальний досвід та ін.

Case-study

Технологія Case-study – метод кейсів (англ. – *case-method*, кейс –метод, кейс-стаді - метод конкретних ситуацій, метод ситуаційного аналізу) – технологія навчання, що використовує опис реальних економічних, соціальних і бізнес-ситуацій. Студенти повинні проаналізувати ситуацію, розібратися в суті проблеми, визначити можливі рішення і вибрати кращі з них. Кейси базуються на реальному фактичному матеріалі або наближенні до реальної ситуації.

До переваг методу case-study можна віднести:

- використання принципів проблемного навчання – формування навичок вирішення реальних проблем, можливість роботи групи на єдиному проблемному полі, при цьому процес навчання по суті імітує механізм ухвалення рішення в житті, він адекватніший життєвій ситуації, ніж заучування термінів з подальшим їх переказом, оскільки вимагає не тільки знання і розуміння термінів, але і уміння оперувати ними, вибудовуючи логічні схеми вирішення проблеми, аргументувати свою думку;

- отримання навичок роботи з групою;

- отримання навичок презентації, проведення рекламних заходів;

- уміння формулювати питання, аргументувати відповідь.

Отже, студенти навчаються аналізувати інформацію, виявляти ключові проблеми та шляхи їхнього розв'язання. У процесі аналізу ситуації поєднується групова та індивідуальна робота студентів, під час якої обговорюється пропозиція кожного, розвиваються навички групової, командної роботи, навички аналізу і планування. Методика "case-study" – це методика ситуаційного навчання, що базується на реальних прикладах, узятих із практики, і вимагає від студента пошуку деякого цілеспрямованого рішення в запропонованій йому ситуації [7].

Брейнстормінг – тип взаємодії, завданням якого є надання учасниками групи максимальної кількості ідей на запропоновану тему, його метою було знаходження максимальної кількості рішень поставленої проблеми – активізації мислення учасників за рахунок зниження критичності та самокритичності. А саме: пропозиції повинні бути короткими і без обґрунтування; будь-яка критика пропозицій забороняється; заохочуються фантазія та прозріння; всі висловлювання повинні фіксуватися; всі ідеї позбуваються авторства.

Керівник в процесі брейнстормінгу формулює мету, тему дискусії: пояснює, що обговорюється, і чому в даній ситуації, яким чином слід вирішувати проблему; створює необхідну мотивацію: викладення проблеми у вигляді суперечності; постановка запитань; обмін думками (по можливості без оцінок); знайомить учасників; орієнтує на колективне рішення; створює доброзичливу, ділову атмосферу, позитивний емоційний фон; встановлює порядок виступу по колу; активізує учасників.

Соціальна реклама

Розробка соціальної реклама відіграє важливу роль у розвитку творчих здібностей студентів.

На наших заняттях ми створюємо соціальну рекламу різновекторного тематичного спрямування: віл-СНІД, куріння, наркотики, алкоголізм, насильство над дітьми, охорона навколишнього середовища, туберкульоз, бездуховність суспільства, покинуті діти, низький рівень життя населення, безпритульність, відсутність національної об'єднаної ідеї, взаємини батьків і дітей, самотність літніх людей, злочинність та т. ін.

Створюючи соціальну рекламу студенти отримували мотивацію на отримання якісного продукту з метою його розміщення у соціальній мережі та оцінки цільової аудиторії.

У свою чергу **соціальні мережі** виступають віртуальним майданчиком, що забезпечує своїми засобами спілкування, підтримку, створення, розбудову, відображення та організацію соціальних контактів.

Спираючись на дослідження активності соціальних мереж, ми акцентували увагу на їх використанні при формуванні готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців з творчим, креативним підходом до вирішення завдань будь-якої складності.

Квест та web-квест

Ми розуміємо під трактуванням терміну „квест” інноваційний вид інтерактивних технологій, який розвиває універсальні форми розумової та творчої діяльності в контексті навчання, поєднує новітні та традиційні засоби навчання, формує стійкий інтерес студентів до навчання, допомагає долати проблеми та труднощі: вирішити, розплутати, придумати, уміти застосувати свої знання на практиці, вчить мислити логічно, розвиває інтерактивні здібності.

Web-квест – це сайт в Інтернеті, з яким працюють учні чи студенти, виконуючи те чи інше навчальне завдання. Розробляються такі Web-квести для максимальної інтеграції Інтернету в різні навчальні предмети на різних рівнях навчання у навчальному процесі. Вони охоплюють окрему проблему, навчальний предмет, тему, можуть бути й міжпредметними. Особливістю освітніх Web-квестів є те, що частина або вся інформація для самостійної або групової роботи з ним знаходиться на різних Web-сайтах. Крім того, результатом роботи з Web-квестом є публікація робіт студентів у вигляді веб-сторінок і Web-сайтів (локально або в Інтернеті).

Висновки

Отже, здійснивши дослідження, можемо стверджувати, що проблема формування творчих здібностей студентів ВНЗ залежать від певних чинників та умов. Створення сприятливих умов, своєю чергою, залежить від особистості викладача, який виступає в ролі «провідника», «фасилітатора» стосовно студентів. Саме від організації навчальної та позааудиторної роботи залежить прагнення студентів до творчої діяльності. Тому застосування таких інноваційних технологій, як: брейнстормінг, case-study, quest та web-quest, соціальна реклама та соціальні мережі суттєво впливають на формування творчих здібностей студентів під час навчання у ВНЗ.

Список використаних джерел:

1. *Артемьева Т. В.* Фандрейзинг. Привлечение средств на проекты и программы в сфере культуры и образования / Т. В. Артемьева, Г. Л. Тульчинский. – СПб.: Лань, 2010. – 286 с.
2. *Бабанский Ю. К.* Методы обучения в современной общеобразовательной школе / Ю. К. Бабанский. – М.: Педагогика, 1980. – 224 с.
3. *Ващук О. М.* Підвищення якості навчання засобами мультимедійних технологій / О. М. Ващук, А. В. Дубів, В. О. Нелюбов // *Методологічні основи формування сучасних предметних дидактик.* Закарпатський державний університет. – Ужгород, 2009. – С. 340 – 343.
4. *Гоголь Н. В.* Полн. Собр. соч.: В 14-ти т. - Т.8. – М.: 1968. – 459 с.
5. Гончаренко Н. В. Гений в искусстве и науке. – М.: Искусство, 1991. – 432 с.
6. *Гуревич Р. С.* Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті майбутніх фахівців / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія, М. М. Козяр ; за ред. член-кор. НАПН України Гуревича Р. С. – Львів : ЛДУ БЖД, 2012. – 380 с.
7. *Кадемія М. Ю.* Інформаційно-комунікаційні технології навчання: Словник-госларій / М. Ю. Кадемія, М. М. Козяр, Т. Є. Рак. – Львів: СПОЛОМ, 2011. – 136 с.
8. Концепція 12-річної загальної середньої освіти // Інформац. збірник МОН України. - 2000. - №21. – С. 14 – 25.
9. *Раченко И. П.* НОТ учителя : Книга для учителя. – 2-е изд. – М. : Просвещение, 1989. – 237 с.

Л. А. Хоменко-Семенова

К ПРОБЛЕМЕ ФОРМИРОВАНИЯ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ СТУДЕНТОВ ВУЗОВ В СОВРЕМЕННОЙ ИННОВАЦИОННОЙ СРЕДЕ

Резюме. В статье рассмотрены вопросы формирования творческих способностей студентов вузов, которые являются составной их профессиональной деятельности. Подано составляющие творческих способностей, пути реализации творческого подхода и уровни сформированности творческих способностей. Определены факторы формирования творческих способностей во время обучения в высшем учебном заведении. Доказано, что инновационные технологии, как: брейнсторминг, case-study, quest и web-quest, социальная реклама и социальные сети существенно влияют на формирование творческих способностей студентов во время обучения в вузе.

Ключевые слова: творческие способности, инновационная среда, инновационные технологии, педагогическое мастерство.

L. Khomenko-Semenova

THE PROBLEM OF FORMATION CREATIVITY OF UNIVERSITY STUDENTS IN MODERN INNOVATIVE ENVIRONMENT

Summary. The article deals with the formation of creative abilities of university students that are part of their professional activities. Posted components of creativity, ways to implement creative approaches and levels of creativity. Factors forming creative abilities while studying at university. Proved that innovative technologies such as: brainstorming, case-study, quest and web-quest, social advertising and social networks greatly influence the formation of creative abilities of students while studying at university.

Keywords: creativity, innovation environment, innovative technologies, pedagogical skills.